

#MeTooUniv: in het oog van de storm

OLGA PETINTSEVA^a &
YORDI ROSKAM^b

Panopticon, 43 (3), 283-287
© 2022 Maklu | ISSN 0771-1409 | Mei 2022

- ^a Docent en postdoctoraal onderzoeker, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent; Crime & Society Research Group (CRiS), Vrije Universiteit Brussel (corresp.: olga.petintseva@ugent.be)
- ^b Student, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent

De strijd tegen seksisme en collectieve ongelijkheden wordt inmiddels decennialang gevoerd, mede dankzij de inzet van feministische bewegingen. De wijze waarop de #MeToo golf onze aandacht wist te vestigen op deze problematieken is echter op z'n minst bijzonder te noemen (zie ALTHOFF, *forthcoming*; FILEBORN & LONEY-HOWES, 2019). De zogenaamde *call out culture* die hieruit voortvloeit poogt de traditionele scripts over seksueel wangedrag en machtsmisbruik te herschrijven. MARUNA en PALI (2020) omschrijven #MeToo treffend als een 'beweging voor schaamtemanagement', waarbij de schuld die klassiek werd gelegd bij het slachtoffer herverdeeld wordt. Niet alleen aan de daders, maar ook aan rechtssystemen, verschillende maatschappelijke instellingen (waaronder werkgevers en het onderwijs) en de hele samenleving. De beruchte zaak tegen de Hollywood producer Harvey Weinstein bracht heel wat in beweging en ook de publiekslievelingen 'van bij ons', gaande van Bart De Pauw tot het amalgaam boeltje bij de *Voice Holland* en Jan Fabre zijn niet 'bespaard' gebleven – om maar de bekende enkelingen te noemen. Klaarblijkelijk was de (media)storm niet van plan om binnen het medialandschap te blijven. Wel heeft het even geduurd tot het zover was in de academische wereld, op enkele uitzonderingen na (zoals de beschuldiging van seksuele intimidatie en machtsmisbruik aan het adres van een professor aan de Gentse faculteit Letteren en Wijsbegeerte, met diens degradatie tot gevolg).

Dat de problematiek waarop #MeTooUniv licht werpt nieuw noch beperkt is, is pijnlijk duidelijk geworden uit de intensieve mediaberichtgeving van de voorbije twee maanden. De bal ging aan het rollen in januari 2022. Eerst in de verte: de media berichtten over 'punten voor seks'-praktijken van een professor werkzaam aan de universiteit van Settat. Vervolgens verscheen er op 27 januari 2022 in De Morgen het inmiddels veelbesproken artikel over de (eind 2021) ontslagen professor aan de VUB. De procedure naar aanleiding van zo'n 23 klachten zou pas in een stroomversnelling zijn gekomen onder druk van het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. De gedragingen van de man in kwestie blijken een publiek geheim te zijn, zo melden meerdere collega's doodleuk: 'iedereen wist ervan'. Daags erna komen er andere cases van (meldingen van) seksueel grensoverschrijdend gedrag aan het licht, cases van verschillende aard en ernst. In het verhitte debat dat in de media wordt gevoerd staan niet zozeer de gedragingen zelf centraal, maar eerder de kritiek op de

zwijgcultuur en de inadequate reacties vanwege de universiteiten. Ook de Pano-reportage (16/3/2022) over (niet-seksueel getint) machtsmisbruik aan de KU Leuven en de UGent documenteert hoe de rangen sluiten wanneer *junior* medewerkers en (doctoraats)studenten meldingen maken van problematische gedragingen van gevestigde professoren.

1. NIET NIEUW

In de Verenigde Staten (vooral in het licht van zogenaamde *Title IX-investigations*) en het Verenigd Koninkrijk (zie OMAN & BULL, 2021) is het debat aanzienlijk langer geleden uitgekomen én nog steeds heftig(er) aan de gang. De thema's seksueel geweld, intimidatie en machtsmisbruik aan instellingen hoger onderwijs (hierna: IHO) genieten daar uitvoerige media- en onderzoeks aandacht sinds de jaren 1970 (zie JESSUP-ANGER et al., 2018). En ook in deze contexten weerklint er stevige kritiek op de aanpak vanwege de IHO.

Veelal zijn het feministische denkers die het debat trekken en hun neuzen staan niet altijd in dezelfde richting. Enerzijds horen we radicale feministen kritiek leveren dat IHO er niet in slagen om seksueel grensoverschrijdend gedrag voldoende ernstig te nemen en aan te pakken en daarmee ook de slachtoffers en omstaanders aan te sporen om hun ervaringen te melden. Neem bijvoorbeeld het geval van de bekende academica Sarah AHMED, die zich gedwongen zag om ontslag te nemen als hoogleraar aan Goldsmiths College, na veelvuldige kritieken op de gebrekkige afhandeling van formele klachten van studenten (AHMED, 2021). In haar project 'Complaint!' spreekt AHMED van een zwijgcultuur, hoogdrempeligheid, secundaire victimisatie door procedures, zwakke bescherming tegen represailles en 'strategische inefficiëntie' (AHMED, 2021). Dit terwijl de wortel van het probleem, met name problematische machtsonevenwichtigheden, onaangeroerd blijft (YOUNG & WILEY, 2020). Anderzijds zijn sommige liberale feministische academici bezorgd om heel wat andere redenen. Zo weerklint er kritiek op het populaire (seksuele) narratief van slachtofferschap van verondersteld passieve en hulpeloze (veelal) vrouwen – lees: de schadelijke (gender)stereotypen waartegen feministen zich decennialang hebben verzet (JAFAR, 2003). Bovendien stellen deze skeptici dat onder de noemer 'seksueel grensoverschrijdend gedrag' bijzonder uiteenlopende handelingen schuilgaan: meningen, woorden, gebaren, fysieke handelingen en complexe relaties (JAFAR, 2003; KIPNIS, 2018). De 'plots' toegenomen aandacht hiervoor zou hebben geleid tot de invoering van intrusieve interne protocollen, raden en tuchtprocedures, die op Kafkaëske processen gelijken, terwijl ze ook een bedreiging vormen voor seksuele vrijheden (FILEBORN & LONEY-HOWES, 2019).

Waarom beginnen wij in België hier nu pas over te spreken? Is de gevoeligheid voor 'intimiteit' *überhaupt* groter in de Angelsaksische wereld (a.g.v. een Victoriaanse erfenis)? Is het probleem als zodanig groter? Of zijn wij in Europa blind voor problemen die voortvloeien uit machtsverschillen? De ingrijpende *Title IX-investigations* en verreikende initiatieven zoals de publiek raadpleegbare *Academic Sexual Misconduct Database* zijn ver van ons bed verwijderd. Desalniettemin zijn sommige punten van kritiek herkenbaar: te logge reacties, gebrek aan transparantie en communicatie en institutioneel 'luisteren' waarbij de melders het gevoel krijgen net het zwijgen te worden opgelegd (AHMED, 2021).

Hoewel academische (en zeker criminologische) discussies in België opvallend stil blijven als het aankomt op dit onderwerp, zijn de IHO echter wél al langere tijd met de problematiek bezig. Zo zijn er heel wat initiatieven opgezet om grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken, teneinde de universiteiten "in alle omstandigheden en te allen tijde voor iedereen een veilige omgeving" te maken, zoals de voormalige VUB-rector Caroline Pauwels stede in haar opiniestuk (29/1/2022). In het kader van welzijnswetgeving (1996), maar ook anti-discriminatie en diversiteitsbeleid zijn er effectief structuren geïntroduceerd

zoals meldpunten (eerste formele verankeringen hiervan dateren van grofweg 10 jaar geleden), ombudspersonen, externe diensten voor preventie en bescherming op het werk en de tuchtraden en -commissies zijn er evenzeer. Geweld, machtsmisbruik, wangedrag maar ook dubbelzinnige (incl. consensuele) seksuele relaties worden op deze manier gereguleerd via niet-gerechtigde apparaten en procedures, waar vooral overtredingen van ethische en deontologische principes centraal komen staan. Deze administratieve apparaten opereren in een enigszins ambigue sfeer – onder de radar, zolang ze de bestaande procedurele regels eerbieden.

2. IN PROCEDURES WE TRUST?

Recente getuigenissen van IHO-medewerkers en studenten in de Belgische media klagen uiteenlopende situaties aan, maar ook hier is er één gemeenschappelijke factor, met name de heftige kritiek op de werking van de procedures.

Na de eerste terughoudende reacties vanwege de universitaire top zagen wij een *shift* in deze reacties optreden naarmate de mediastorm lelijker huishield (i.e. melding talrijke ‘nieuwe’ cases, kritische opiniestukken van binnenuit en externe protestacties). Rector Pauwels schreef dat we ‘meer’ en ‘beter’ moeten doen. Rector Van De Walle stelde uiteindelijk in zijn *Dies Natalis* rede: *“Laten we dat dus ondubbelzinnig erkennen: ja, ook in onze mand zitten rotte appels. Laten we erkennen dat het niet genoeg is geweest, de mate waarin we grensoverschrijdend gedrag en machtsmisbruik probeerden te voorkomen. Laten we erkennen dat we niet altijd adequaat zijn opgetreden wanneer dergelijk gedrag zich stelde.”*

Er wordt gehoor gegeven aan heel wat besognes die in de afgelopen periode aan bod kwamen. Zo verklaarde bijvoorbeeld de Raad van Bestuur van UGent (25/3/2022) prioriteit te gaan maken van de problematiek van machtsmisbruik, grensoverschrijdend gedrag en integriteitsbeleid. Er komt aan de UGent een nieuw extern laagdrempelig meldpunt voor studenten en medewerkers; de samenstelling van tuchtraden en -commissies wordt herbekeken. De KUL wil grensoverschrijdend gedrag daadkrachtig aanpakken door *“aan de hand van een heldere procedure te verduidelijken hoe om te gaan met dit thema.”* Tevens wil de KUL de drempel verlagen door met één centraal meldpunt te werken en een breed vertrouwensnetwerk. De VUB zet in op het uitbreiden en verspreiden van de gedragscode als preventiemaatregel. Verder willen ze het meldpunt verbeteren, onder andere met een app en onafhankelijke casemanagers.

De nadruk ligt dus vooral op het verduidelijken van de procedures, drempels verlagen en nieuwe procedures introduceren. Voor *“als ik melding wil maken en met mijn hoge haken niet over de drempels geraak”*, zoals een kennis van mij het ironisch samenvatte in een *Facebook*-post. Er zijn echter ook andere tendensen: de preventiedienst IDEWE zegt te hebben geleerd dat ze beter moeten communiceren. Hier en daar vallen er stellingen over trainingen en traject schuldinzicht. Kortom: individualisering enerzijds (vele rotte appels, niet de zieke boom) en het prioriteren van de procedurele logica anderzijds. Enkel aan de KUL wordt er terloops gesproken over hoe de beleidsvisie kan bijdragen tot een cultuurverandering. En daar knelt het schoentje: het zijn heus niet (enkel) die hoge drempels en de ‘mentale barrières’ van potentiële melders die aan de basis liggen van de problematiek. De meeste verhalen die de media haalden waren al *lang* bekend bij mensen die de verantwoordelijkheid hebben daar iets aan te doen. Daarnaast: hoe belangrijk transparante en performante procedures ook zijn, het bestaan en zelfs het ideaal werken ervan zou de universiteiten geen al té gerustgesteld gevoel mogen geven.

3. HET ZIT OVERAL

“*Het zit overal*” was de conclusie van een *ad hoc* onderzoek van de journalisten van De Morgen (12/2/2022), verwijzende naar verschillende IHO, faculteiten en geledingen. De universiteiten lijken echter te veronderstellen dat grensoverschrijdend gedrag ‘overal’ in de samenleving voorkomt en ‘wij’ niet anders zijn. “*Grensoverschrijdend gedrag komt overal voor. Ook aan onze universiteit*” is de meest recente toevoeging aan de gedragscode van de KUL. Aan de UGent stelt de gedragscode grensoverschrijdend gedrag: “(...) *wie zulk gedrag in de maatschappij stelt, overschrijdt een grens; aan de universiteit is dat niet anders. Grensoverschrijdend gedrag komt in diverse varianten voor en is niet gekoppeld aan bepaalde soorten van intermenselijke interacties, studenten- en personeelscategorieën of gender.*” Hoezo, ‘niet anders’?

Toegegeven, er zijn argumenten om seksueel wangedrag en machtsmisbruik binnen de IHO niet als een fenomeen apart te gaan beschouwen. LEWIS (2019: 19) waarschuwt bijvoorbeeld voor “*the spirit of exalted specialness*” – de overtuiging dat hogescholen, universiteiten en professoren “*are special in their presumed service to humanity’s laudable pursuit of truth’s variety and special in their presumed responsiveness to a creed whose moral and ethical requirements are far more stringent than those governing social intercourse...*”. Deze bijzonderheid en aanspraken op een hogere morele standaard zouden problematisch zijn net omdat ze ertoe bijdragen dat problematische gedragspatronen snel gerelativeerd worden of gezien als enkele rotte appels, aangezien het in eerste instantie moeilijk is om toe te geven dat academici dergelijke daden zouden stellen. De incidenten die wél aan het licht komen roepen volgens deze logica dan weer een morele paniek op, wat leidt tot bijzonder ernstige beschuldigingen en harde sancties (JAFAR, 2003).

Sigrid Sterckx en Sofie Avery stellen terecht in hun opiniestuk (De Morgen, 3/2/2022) dat professoren geen neutrale wezens zijn. Tegelijk is de premisse dat medewerkers van IHO hoogste persoonlijke en professionele integriteit aan de dag moeten leggen geen holle verwachting (YOUNG & WILEY, 2020). IHO hebben namelijk een belangrijke maatschappelijke (voorbeeld)functie te vervullen. Een universiteit is een utopische ruimte waarbinnen reflectie, creativiteit, inspiratie en leergierigheid centraal staan. Ook al is ‘niet betuttelen’ ons adagio, professoren treden wel degelijk vaak op *in loco parentis*. Mentorrelaties zijn vaak hecht en niet zelden kijken de (doctoraats)studenten en medewerkers op naar de leidinggevende in kwestie. Vielen de veelvuldige vermeldingen van termen zoals ‘academische superster’ in de getuigenissen die verschijnen u ook op?

De academische context is dus wel ‘bijzonder’, ook om tal van structurele redenen. Ten eerste blijft de flessenhals vooralsnog overeind. Ondanks de toenemende feminisering van het wetenschappelijke personeel en belangrijke initiatieven om gendergelijkheid in de academische wereld sneller dichterbij te brengen (zie bijvoorbeeld het charter *Gender in Academia* van Jonge Academie en VLIR, 2019), is slechts iets meer dan één op de vier professoren in Vlaanderen vandaag een vrouw. Ten tweede is het geen geheim dat onze neoliberale universiteiten in belangrijke mate draaien op academisch precariaat: korte contracten, hoogst competitieve sfeer, afhankelijkheid van evaluaties en de *goodwill* (vaak net van degene die zich schuldig maakt aan machtsmisbruik of grensoverschrijdend gedrag). Bij studenten is er dan weer verloop. Ten derde, mentoren hebben een grote mate van verantwoordelijkheid én zelfstandigheid. Academici staan graag (en terecht) op hun vrijheid en onafhankelijkheid, het is geen geheim dat het geen evidentie is om hun werking te gaan ‘monitoren’. Dat is ook niet iets waarvoor we zouden pleiten. Sensibilisering en *spreken over* is belangrijk en op dat vlak zijn er op korte tijd grote inspanningen geleverd. Maar we mogen daarbij de eigenheid, de structuur en de unieke rol van IHO niet al te gemakkelijk van tafel vegen. Er is in de voor-

bije tijd heel wat werk verricht om wat wij ‘utopische ruimte’ noemden te vrijwaren, maar graag wat meer diepgaande inhoudelijke discussie (geen *disclaimers*) over de academische structuur en cultuur – de boom zelf. Kurt Lewin stelde “*Je kan het systeem niet begrijpen tot je het probeert te veranderen*”. Begrijpen én veranderen moet met z’n allen, daartoe riep rector Van De Walle dan ook op. De instellingen waarover we spreken zitten vol met knappe koppen. De media-getuigenissen laten duidelijk zien dat vele mensen die aan het woord kwamen geen lijdend voorwerp willen zijn binnen deze instellingen. Het is merkwaardig dat er vooralsnog relatief weinig diepgaande wetenschappelijke kennis voorhanden is over grensoverschrijding en machtsmisbruik binnen ‘onze’ IHO en de voedingsbodem daartoe. Mediaberichtgeving moest een aanzet geven om een en ander in beweging te brengen. “*Now campuses must tap into the collective expertise of student affairs educators, faculty, and other administrators to implement creative, equitable, and socially just solutions to address sexual violence holistically*” (JESSUP-ANGER et al., 2018: 16).

REFERENTIES

- AHMED, S. (2021). *Complaint!* Duke University Press.
- ALTHOFF, M. (forthcoming). Naming and shaming seksueel geweld – #MeToo als politieke beweging? *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*.
- FILEBORN, B., & LONEY-HOWES, R. (Eds.) (2019). *#MeToo and the politics of social change*. Springer.
- JAFAR, A. (2003). Consent or coercion? Sexual relationships between college faculty and students. *Gender issues*, 21(1), 43-58.
- JESSUP-ANGER, J. E., LOPEZ, E., & KOSS, M. P. (2018). History of sexual violence in higher education. *New Directions for Student Services*, 161, 9-19.
- KIPNIS, L. (2018). *Unwanted advances: Sexual paranoia comes to campus*. Harper.
- LEWIS, M. (2019). *Poisoning the ivy: The seven deadly sins and other vices of higher education in America*. Routledge.
- MARUNA, S., & PALL, B. (2020). From victim blaming to reintegrative shaming: the continuing relevance of Crime, shame, and reintegration in the era of #MeToo. *International Journal on Restorative Justice*, 3(1), 38-44.
- OMAN, S., & BULL, A. (2021). Joining up well-being and sexual misconduct data and policy in HE: ‘To stand in the gap’ as a feminist approach. *The Sociological Review*.
- YOUNG, S., & WILEY, K. (2021). Ending faculty sexual misconduct in academia: An open letter from women of public affairs education. *Administration & Society*, 53(4), 491-495.